

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

*Іван Переш,
викладач кафедри історії та теорії
держави і права юридичного факультету
Ужгородського національного університету
Словацької Республіки, розгляд справ*

Зважаючи на незамінні повноваження конституційних судів, вплив, який здійснюють їх рішення на забезпечення законності та правопорядку в державі, важливим питанням є процес заступлення на посади суддів конституційного суду, шляхом їх призначення чи обрання.

Відзначимо, що загалом за способом формування конституційних судів держави поділяються на три групи:

1. Країни, де діє система прямого призначення суддів конституційного суду (Данія, Фінляндія, Франція, Швеція, Туреччина).

2. Країни, де судді конституційного суду обираються (Азербайджан, Естонія, Угорщина, Португалія, Латвія).

3. Країни, де діє змішана система з елементами призначення та обрання суддів (Австрія, Іспанія, Албанія, Бельгія, Румунія).

Словацьку Республіку можна віднести до держав, де існує призначувальна система, хоча в процесі призначення присутні деякі елементи виборів. Вибірчі ознаки проявляються при виборі офіційних кандидатів на посаду суддів Конституційного Суду, а ознаки призначення при безпосередньому призначенні суддів на посади з поміж обраних кандидатів.

Виходячи з цього у процесі призначення суддів Конституційного Суду Словацької Республіки можна виділити три стадії:

1. Процес подання кандидатур на суддів Конституційного Суду.

2. Процес обрання кандидатів на посаду суддів Конституційного Суду.

3. Процес призначення суддів Конституційного Суду.

У відповідності з п. 1 § 11 закону "Про організацію Конституційного Суду

перед ним та статус суддів"¹(далі Закон), подання кандидатур на посаду суддів . можуть здійснювати депутати Національної Ради, уряд, Голова Конституційного Суду, голова Верховного Суду, Генеральний прокурор, організації правників та вищі навчальні заклади. Всі вищеперераховані суб'єкти забезпечують можливість, щоб суддями Конституційного Суду могли бути не тільки практики але й теоретики.

Вибори кандидатів на посади суддів здійснює Національна Рада Словацької Республіки.

У відповідності з п. 2 ст. 134 Конституції Словацької Республіки² та п. 1 § 115 закону "Про регламент Національної Ради Словацької Республіки"³, Парламент подає Президенту подвійну кількість кандидатів на посади суддів Конституційного Суду. Ними можуть бути ті особи, які при таємному голосуванні отримали більшість голосів депутатів, що брали участь у голосуванні. У відповідності з п. 2 § 11 Закону список кандидатів на посади суддів повинен бути поданий голові держави не пізніше ніж за три місяці до закінчення строку повноважень попереднього складу Конституційного Суду. Це пов'язано з тим, що в Словацькій Республіці судді

¹ Див: Zákon Národnej Rady Slovenskej republiky "O organizácii Ústavného Súdu Slovenskej Republiky, o konani pred nim a o postavení jeho sudcov" z 20 januára 1993 // Zbierka zákonov Slovenskej Národnej Republiky.-1993.-č.38

² Конституції нових держав Європи та Азії. -К.: Укр. Правн. Фундація. Вид-во "Право", 1996.-С. 445-484

³ Див: "Spravovací a rjcovací poriadok Ústavného súdu Slovenskej republiky " z 8 apríla 1993 //Zbierka zákonov Slovenskej Národnej Republiky.- 1993.- č.114

Конституційного Суду, строк повноважень яких закінчився, не можуть виконувати свої повноваження до тих пір, поки не будуть обрані нові судді.

Конституційним законом № 90/2001 від 23 лютого 2001 року (далі Конституційний закон) були внесені зміни до Конституції, у відповідності з якими збільшилася кількість суддів Конституційного Суду. Так, до 1 лютого 2002 року Конституційний Суд складався з 10 суддів (хоча перші спроби збільшити кількість суддів Конституційного Суду почалися ще у 2000 році), а після його склад збільшився до 13 суддів. Це пов'язувалося зокрема із розширенням повноважень Конституційного Суду. Так, у 1999 році він отримав змогу вирішувати питання про конституційність та законність виборів Президента Республіки, а ряд повноважень планувався доповнити у майбутньому.

Якщо порівняти з іншими європейськими країнами, то в державах Західної Європи вона коливається від 9 до 16, а в країнах Східної Європи кількість суддів є найбільшою. Так, у Конституційному Суді Росії - 19 суддів, а в Україні 18. Найменша їх кількість у Латвії - 7 суддів. Встановлення кількісного складу суддів конституційних судів залежить, як правило, від обсягу повноважень, що належать Конституційному Суду.

Перший строк суддів Конституційного Суду Словацької Республіки закінчився 21 січня 2000 року, тому Національна Рада повинна була обрати 18 кандидатів на посади суддів (повноваження одного із суддів Конституційного Суду не закінчилися, оскільки він був призначений Президентом пізніше). Для їх обрання відбулось п'ять голосувань, які проходили з 17 вересня по 2 листопада 1999 року. На першому голосуванні 17 вересня Національна Рада обрала 16

кандидатів. У повторному голосуванні, що проходило в цей самий день, інші кандидати обрані не були. Під час другого голосування 20 жовтня був обраний ще один кандидат, а останній був обраний лише 2 листопада 1999 року. У відповідності із внесеними змінами та збільшенням кількості суддів Конституційного Суду інші судді були обрані та призначені на початку 2002 року.

Призначення 13 суддів Конституційного Суду з-поміж кандидатів поданих Національною Радою здійснює Президент Республіки впродовж одного місяця із дня отримання ним списку кандидатів на посади суддів.

Характерним є те, що нормативними актами для Президента не встановлено жодних правил чи критеріїв, якими він повинен керуватися при призначенні суддів на посади. Так, наприклад у 1999 році при призначенні нових суддів на 2000-2007 рр. Президент запросив всіх кандидатів на особисту співбесіду. Внаслідок цього був сформований новий склад Конституційного Суду, у який увійшли сім нових суддів та двоє з попереднього складу суду.

Наступною спільною ознакою, яка притаманна більшості європейських країн є те, що суддею конституційного суду може бути особа, яка має вищу юридичну освіту і стаж роботи в будь-якій галузі права (Болгарія, Чехія, Грузія, Угорщина), або на посаді судді судів загальної юрисдикції (Албанія). Проте, в деяких країнах до суддів конституційних судів не ставиться вимога про наявність вищої юридичної освіти (Вірменія, Туреччина, Франція).

Якщо говорити про держави, де для зайняття посади судді конституційного суду необхідна юридична практика, то її термін коливається від короткого п'ятирічного строку (Латвія) до надзвичайно довгого - 18, навіть 20 років (Румунія -18 років, Угорщина - 20 років), а віковий ценз коливається від 30 років (Азербайджан), 40 років (Чехія, Росія, Україна) та 45 років (Угорщина).

Наступною спільною умовою, що ставиться до суддів конституційних судів всіх держав є те, що ними можуть бути лише громадяни відповідної дер-

⁴ Див: Ústavný zákon ktorým sa mení a dopĺňa Ústava SR č. 460/1992 Zb. v znení ústavného zákona č. 244/1998 Z. z. a ústavného zákona č. 9/1999 Z. z., z 23 februára 2001 //Zbierka zákonov Slovenskej Národnej Republiky.-2001.- č.90

⁵ Klučka J. Organizácia ústavného súdnictva v Slovenskej Republike // Ústavnost a politika.-2000.-№2.-S. 46

⁶ Там само.- S. 47

жави. Це правило не стосується Ліхтенштейну, Боснії та Герцеговини, де суддями конституційного суду можуть бути особи, які не є громадянами держави.

Судді конституційного суду також не мають права бути членами політичних партій та рухів, займатися підприємницькою чи іншою діяльністю, яка є несумісною із заняттям посади судді, крім наукової, творчої та викладацької роботи.

У відповідності з п. 3 ст. 134 Конституції Словацької Республіки суддею Конституційного Суду може бути призначений громадянин Словацької Республіки, який має право голосу, досяг 40 років, має вищу юридичну освіту і не менше 15 років займався юридичною практикою. Отже до суддів Конституційного Суду не ставиться вимога мати стаж роботи тільки в судових органах. Все залежить від Національної Ради та Президента Республіки, оскільки вони обирають та призначають кандидатів на посаду суддів незалежно від того, яким видом юридичної діяльності вони займалися.

Якщо проаналізувати компетенцію Конституційного Суду, то можна зробити висновок, що він потребує комбінованого складу суддів, тобто як теоретиків, так і практиків. У першому складі Конституційного Суду (1993-2000 рр.) з десяти суддів троє були суддями загальних судів, двоє працювали в міністерствах, а п'ятеро були викладачами вищих навчальних закладів, тобто теоретиками. У другому складі Конституційного Суду, що розпочав свою діяльність у 2000 році, троє суддів залишилися з попереднього складу (двоє теоретиків та один практик), двоє - представники вищих навчальних закладів, четверо судді загальних судів і один законодавець.

Процедура призначення суддів Конституційного Суду не передбачає ніяких обмежень щодо жінок, чи національних меншин. Так, у першому складі

Конституційного Суду двоє суддів були жінками, а в другому - одна.

Питання членства судді в політичній партії чи русі регулює п. 1 ст. 137 Конституції Словацької Республіки. Якщо призначений суддя є членом політичної партії або політичного руху, він повинен вийти з їх складу до моменту складення присяги судді. Функції судді є несумісними також з зайняттям певної посади в державних органах чи зайняттям підприємницькою діяльністю, крім наукової, викладацької та творчої діяльності. Якщо суддя Конституційного Суду займається діяльністю несумісною з його посадою, то голова Конституційного Суду повинен подати Пленуму подання про початок дисциплінарного провадження щодо судді, (п. 1 § 16 Закону).

Строк повноважень, на які призначаються судді конституційних судів є наступним важливим питанням, у якому конституційна практика держав відрізняється. На перший погляд може здатися, що мова йде про більш-менш технічне питання встановлення строку функціонального призначення суддів разом з можливістю їх повторного призначення чи обрання. У випадку, якщо строк функціонального призначення суддів конституційного суду встановлений на невизначений строк (пожиттєво, чи до досягнення певного віку), то це веде до втрати контакту його членів із розвитком конституційного та правового регулювання у державі і неодмінно виникає проблема старіння складу суду. Тому слід встановити граничний вік, при досягненні якого суддя звільняється у відставку. Якщо суддя обирається чи призначається на визначений строк і повторно обрання чи призначення не допускається, то цей строк не повинен бути надто коротким, оскільки у такому випадку зменшується незалежність суддів, які починають замислюватися про свою професійну діяльність після звільнення із посади. Повторне призначен-

⁷ Матеріали взяті з офіційної Інтернет сторінки Конституційного Суду Словацької Республіки: www.concourt.sk

⁸ Klučka J. Organizácia ústavného súdництва v Slovenskej Republike // Ústavnost a politika.-2000.-№2.-S. 57

⁹ Див: Алексеенко И.Г. Европейская модель конституционной юстиции (Сравнительно-

ня чи обрання суддів теж може мати негативні наслідки, оскільки в період нового призначення чи обрання знижує показники їх діяльності.

При організації конституційного суду перше призначення суддів слід робити на різний строк, щоб забезпечити поступову заміну складу суду у майбутньому. У протилежному випадку, після закінчення встановленого строку пройде заміна всіх суддів одразу, що може призвести до перерви у діяльності конституційного суду, та розриву запозичення практики роботи попереднього складу суду.

Строк повноваження суддів конституційного суду, який відповідає строку повноважень депутатів теж не є ідеальним, оскільки призводить до призначення чи обрання "однокольорових" суддів політичними силами, що отримали перемогу у виборах.

Із конституцій різних держав можна виділити три основні підходи до вирішення даного питання:

1. Призначення чи обрання суддів на невизначений строк. На практиці це означає, що судді виконують свої повноваження пожиттєво чи до досягнення певного віку (Бельгія, Швеція, Туреччина).

2. Призначення чи обрання суддів на тривалий строк, без можливості їх повторного призначення або обрання (Болгарія, Україна, Італія, Португалія - 9 років, Грузія, Росія - 12 років).

3. Призначення чи обрання суддів на короткий або довгий строк з можливістю їх повторного призначення (Угорщина, Чехія).

На думку автора, найоптимальнішим способом можна назвати при-

значення чи обрання суддів на строк, який не повинен бути надзвичайно коротким та позбавлення можливості їх повторного призначення, що усувало б порушення принципу їх незалежності протягом всього строку.

Словацька Республіка відноситься до тих держав, які входять до другої групи, оскільки у відповідності з п. 2 та п. 3 ст. 134 Конституції судді Конституційного Суду призначаються Президентом Республіки строком на 12 років без права їх повторного призначення.

До лютого 2001 року судді Конституційного Суду призначались строком на 7 років із правом їх повторного призначення. Всі негативні сторони такого виду призначення показали себе при першому функціональному строці Конституційного Суду протягом 1993-2000 років. Саме тому неодноразово пропонувалося змінити строк призначення суддів Конституційного Суду на 12 років без права їх повторного призначення, що й було зроблено.

Виходячи з вищевказаного можна сказати, що призначення суддів є надзвичайно важливим питанням, оскільки мова йде не стільки про формальний акт затвердження суддів на посаді, скільки про механізм їх відбору, який включає до себе наявність професійної кваліфікації (наприклад, наявність юридичної освіти чи професійної практики), віковий ценз, володіння мовою, заборону членства у політичній партії чи русі, зайнятість діяльністю несумісною з функцією судді конституційного суду, що дозволяє забезпечити незалежність суддів та укомплектувати суд професійними суддями, які підкоряються тільки конституції, праву і закону.

правовая ретроспектива).-Дніпропетровськ, 1998.-С. 19

¹⁰ Klučka J. Organizácia ústavného súdництва v Slovenskej Republike // Ústavnost a politika.-2000.-№2.-S. 52

¹¹ Klučka J. Organizácia ústavného súdництва v Slovenskej Republike // Ústavnost a politika.-2000.-№2.-S. 53

Аннотация

Материал статьи освещает актуальные проблемы, касающиеся формирования состава судей Конституционного Суда Словацкой Республики, раскрывая все положительные и отрицательные стороны данного вопроса, опираясь на опыт и сравнительный анализ других Европейских и постсоциалистических стран. Материал актуальный для Украинского государства и может быть учтен при проведении судейско-правовой реформы

Summary

The article considers topical problems of formation of judges staff for Constitutional Court of Slovak Republic by bringing all of positive and negative sides sides of the given issue , leaning against the experience and comparative analysis of other European and post-social countries. The content of the article is topical for the Ukrainian state and can be taken into account while realizing the court-legal reform.